

Toezichtonderzoek (2006.173)

Rapport van het onderzoek naar de manier waarop de Belgische inlichtingendiensten (Veiligheid van de Staat en ADIV) hebben gehandeld in een zaak van telefoontaps in kantoren van delegaties van de Raad van de Europese Unie in Brussel.

I. INLEIDING

In maart 2003 verschenen er in de pers berichten over het feit dat er afluisterapparatuur was ontdekt in het Justus Lipsius-gebouw in Brussel, zetel van het Secretariaat-generaal van de Raad van de Europese Unie. Volgens de berichten was het zelfs mogelijk dat deze spionageapparatuur al bij de constructie van het gebouw halverwege de jaren '90 waren geïnstalleerd. Het feit dat de aangetroffen apparatuur heel gesofisticeerd was, gaf aanleiding tot speculaties dat alleen een inlichtingendienst die over heel geavanceerde technische middelen beschikte hiervoor verantwoordelijk kon zijn. Slechts enkele landen bevinden zich op dit niveau van technische bekwaamheid.

Na de ontdekking van deze afluisterapparatuur in het Justus Lipsius-gebouw heeft het Secretariaat-generaal van de Raad een intern onderzoek geopend om de aard ervan vast te stellen en de telefoonlijnen te identificeren die werden afgeluisterd.

Na afloop van dit inleidend intern onderzoek werden tegenmaatregelen getroffen. Op 14 april 2003 besliste de Raad ook om aan de adjunct-secretaris-generaal de toelating te verlenen om bij het parket-generaal van Brussel klacht tegen onbekenden in te dienen wegens het installeren van apparatuur bestemd voor de interceptie van telefoongesprekken in zijn lokalen. Deze klacht werd ingediend op 15 april 2003.

Daar de zaak het voorwerp was van een gerechtelijke procedure heeft de Raad sindsdien geen enkele commentaar meer gegeven.

Op 18 mei 2006 heeft Anne-Marie Lizin, Senaatsvoorzitter en voorzitter van de Begeleidingscommissie van het Vast Comité I, gevraagd om kennis te krijgen van het onderzoek dat eventueel was gevoerd naar deze telefoontaps.

II. PROCEDURE

Volgend op het schrijven van de Senaatsvoorzitter besliste het Vast Comité I op 23 mei 2006 om een toezichtonderzoek te openen. Dit onderzoek heeft betrekking op de manier waarop de Belgische inlichtingendiensten (Veiligheid van de Staat en ADIV) hebben gehandeld in het kader van deze zaak.

De Senaatsvoorzitter en de ministers van Justitie en Landsverdediging kregen op 24 mei 2006 kennis van het openen van het onderzoek.

Een eerste kantschrift werd opgesteld op 24 mei 2006.

Op 30 mei 2006 werd een brief verzonden naar de adjunct-administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat en naar het hoofd van de ADIV. Daarin werd hun gevraagd aan het Comité te laten weten of hun dienst –in welke hoedanigheid ook– was opgetreden in het kader van deze zaak van telefoontaps.

Op 13 juni 2006 liet de adjunct-administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat (VSSE) aan het Comité weten dat er een gerechtelijk onderzoek was geopend en dat zijn dienst daarin was aangewezen als deskundige: "*Etant donné que votre question a trait à des documents et des informations concernant une instruction en cours, je ne peux actuellement pas y donner suite.*": "*Daar uw vraag betrekking heeft op documenten en informatie betreffende een lopend onderzoek, kan ik daar vandaag geen gevolg aan geven.*" [Vrije vertaling]

Op 20 juni 2006 vroeg het Vast Comité I aan de federale procureur de toelating om kennis te mogen nemen van het gerechtelijk dossier betreffende deze zaak.

Op 10 augustus 2006 stuurde de federale magistraat het volgende antwoord naar het Comité: "*Je conçois parfaitement que votre organe de contrôle s'intéresse à ce dossier sur le plan de l'intervention de la Sûreté de l'Etat, toutefois, en accord avec le juge d'instruction titulaire du dossier, il apparaît prématuré de vous donner accès au dossier, lequel fait encore actuellement l'objet de devoirs d'instruction.*"

"*Ik heb er alle begrip voor dat uw toezichtorgaan belang stelt in dit dossier betreffende de interventie van de Veiligheid van de Staat. In overleg met de onderzoeksrechter die het dossier behandelt, lijkt het echter te vroeg om u toegang te geven tot dit dossier, daar het vandaag nog het voorwerp is van onderzoeksverrichtingen.*" [Vrije vertaling]

Gelet op de voornoemde antwoorden heeft het Vast Comité I de uitvoering van het onderzoek opgeschort. De Senaatscommissie belast met de begeleiding van het Vast Comité I kreeg daarvan kennis op 31 augustus 2006.

Het Comité nam op 25 september 2007 en op 6 december 2007 opnieuw contact op met de federale procureur. Op 8 januari 2008 verleende deze laatste aan het Vast Comité I de toelating om inzage te nemen van het dossier van de rechtspleging in het kader van de voornoemde zaak.

Het Comité heeft zijn onderzoek op 22 januari 2008 hernomen om bij de Veiligheid van de Staat en de ADIV na te gaan over welke inlichtingen deze diensten (eventueel) beschikten in verband met deze zaak en om te onderzoeken hoe zij deze inlichtingen hadden verwerkt en (eventueel) hadden doorgestuurd naar andere diensten en overheden.

De nodige contacten werden gelegd met de federale magistraat aan wie het dossier was toevertrouwd. Het Vast Comité I kon het dossier inkijken op 29 april evenals op 3 en 5 mei 2008. Het Comité mocht wel aantekeningen maken, doch geen kopieën. Het Comité heeft zich er ook toe verbonden zijn ontwerprapport aan de federale procureur over te leggen om te vermijden dat bepaalde informatie het goede verloop van de gerechtelijke procedure in het gedrang zou brengen.

Het Vast Comité I heeft leden van de Veiligheid van de Staat en van de ADIV verhoord die in functie waren op het ogenblik van de feiten.

Op 18 juli 2008 vroeg het Vast Comité I aan de Veiligheid van de Staat een kopie van een beknopt verslag over deze zaak. Op basis van artikel 51 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten weigerde de Veiligheid van de Staat categoriek om gevolg te geven aan dit verzoek. Volgens deze dienst werd het gevraagde stuk aan de onderzoeksrechter bezorgd; vermits het stuk deel uitmaakt van het gerechtelijk dossier, kon het niet aan het Vast Comité I worden bezorgd, zelfs niet in de vorm van een kopie.

Commentaar: Deze weigering om een document te bezorgen heeft aanleiding gegeven tot beargumenteerde briefwisseling tussen het Vast Comité I en de Veiligheid van de Staat betreffende de toepassing van de artikelen 48 en 51 van voornoemde wet. Samengevat interpreteert de Veiligheid van de Staat voornoemde artikelen als een algemeen principe dat deze dienst het verbod oplegt om aan het Comité de minste inlichting te verstrekken over een lopend opsporings- of gerechtelijk onderzoek. Van zijn kant meent het Vast Comité I dat artikel 51 alleen de inbeslagname van dergelijke documenten tegengaat, maar niet hun inzage of het feit dat er kopieën van worden genomen. Bovendien, waar artikel 48 het aan de leden van de inlichtingendiensten inderdaad toelaat om de geheimen waarvan zij kennis dragen en die betrekking hebben op een opsporings- of gerechtelijk onderzoek niet te onthullen, behelst dit een faculteit, geen verplichting.

Het Vast Comité I besloot dienvolgens om zijn onderzoeksrapport en zijn besluiten op te stellen enkel en alleen op basis van de documenten die de VSSE tot die datum aan het Comité had bezorgd.

Op 27 oktober 2009 echter ging de Veiligheid van de Staat ermee akkoord om aan het Vast Comité I nieuwe stukken (brieven en interne nota's en rapporten) betreffende deze zaak te bezorgen. Het onderzoek van deze stukken, die voorheen niet ter kennis van het Comité waren gebracht, is essentieel gebleken om toe te laten het interveniëren van de VSSE in deze zaak te reconstrueren en beter te begrijpen. Het Comité heeft het onderzoek dus van voren af aan hernomen en betreurt dat het pas laat kennis heeft gekregen van de bewuste stukken.

Het Vast Comité I heeft het ontwerp van dit rapport op 7 december 2009 goedgekeurd. Dit rapport werd opgesteld op basis van de niet-gerechtelijke documenten die de VSSE heeft bezorgd en van de verklaringen die werden afgelegd door leden van deze dienst die bij deze zaak betrokken waren.

Met een schrijven van 14 december 2009 heeft het Vast Comité I het ontwerp van dit rapport in prelectuur bezorgd aan de twee betrokken inlichtingendiensten en aan de federale procureur. De reacties van deze instanties worden besproken in punt VII hierna.

De definitieve versie van dit rapport werd goedgekeurd op 31 maart 2010.

III. DE UITNODIGING TOT VERHOOR, GERICHT AAN DE ADMINISTRATEUR-GENERAAL, DIE TEN TIJDE VAN DE IN DIT ONDERZOEK ONDERZOCHE FEITEN, BELAST WAS MET DE LEIDING OVER DE VEILIGHEID VAN DE STAAT

Volgens artikel 48 §1 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten en op het coördinatieorgaan van de dreigingsanalyse kunnen het Vast Comité I en de Dienst Enquêtes I elke persoon van wie zij het verhoor noodzakelijk achten, uitnodigen voor verhoor.

In 2003 was Koen Dassen administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat. Eind januari 2006 nam hij ontslag uit deze functie. Hij had dus de leiding over de Veiligheid van de Staat toen deze dienst een onderzoek opende naar de zaak 'Justus Lipsius'.

Op 4 februari 2009 stuurde het Vast Comité I een brief naar Koen Dassen en vroeg hem om een onderhoud in verband met deze zaak.

Op 14 februari 2009 antwoordde Koen Dassen aan het Vast Comité I wat volgt: "*Ik heb de uitdrukkelijke overtuiging vandaag, februari 2009, geen nuttige inlichtingen meer te kunnen verschaffen die een bijdrage kunnen zijn aan een onderzoek gevoerd volgens de regels van behoorlijk bestuur. Het spijt mij u geen beter nieuws te kunnen melden.*"

Het 3de lid van § 4 van voornoemd artikel 48 bepaalt dat de leden van de inlichtingendiensten die, na een dagvaarding van de voorzitter van het Vast Comité I te hebben ontvangen, weigeren voor deze instantie te getuigen, worden gestraft met een gevangenisstraf van één maand tot één jaar.

Daar Koen Dassen niet langer de hoedanigheid van lid van een inlichtingendienst bezit, beschikt het Vast Comité I over geen enkel middel om hem te verplichten te getuigen.

IV. VASTSTELLINGEN VAN HET ONDERZOEK

IV.1. DE VEILIGHEID VAN DE STAAT

Aan de hand van de documenten die het heeft geraadpleegd of –soms heel laat– heeft ontvangen alsook van de verhoren die het Vast Comité I heeft afgenomen ¹ kan de chronologie van de interventie van de VSSE in deze zaak worden gereconstrueerd.

Op vrijdag 28 februari 2003 wordt een storing vastgesteld in de telefoonapparatuur van een vertaalcabine in het Justus Lipsius-gebouw. De technicus die de opdracht krijgt het toestel te herstellen, stelt vast dat een aantal draden verbonden zijn met een ‘zwarte doos’ die vreemd is aan het systeem. Blijkbaar gaat het om af luisterapparatuur gericht tegen de Britse delegatie.

Op dinsdag 4 maart 2003 stelt het Veiligheidsbureau van de Raad van de Europese Unie (hierna genoemd ‘VB’) een onderzoek in naar de ontdekte apparatuur.

Het hoofd van het VB en zijn hiërarchische meerdere zijn beiden geweest leden van de Veiligheid van de Staat. Zij wendden zich tot hun vroegere collega’s en vragen technische bijstand met betrekking tot deze apparatuur.

Daar er geen enkel protocol bestaat inzake bijstand tussen de Europese instanties en de VSSE, werd het verzoek om bijstand vanwege het VB in eerste instantie mondeling en informeel geformuleerd, via contacten tussen personen. Nadien werd dit verzoek in maart 2003 schriftelijk bevestigd. Dit verzoek om bijstand ging gepaard met een uitdrukkelijke aanbeveling om de gerechtelijke overheden niet te verwittigen zolang de Raad geen standpunt had ingenomen in het kader van deze zaak.

Gelet op dit verzoek en niettegenstaande de vastgestelde feiten duidelijk een wanbedrijf of een poging tot wanbedrijf zoals gedefinieerd in artikel 314*bis* van het

¹ Raadpleging op 3 en 5 mei 2008 van het dossier van het opsporingsonderzoek gevoerd door het federaal parket en de verhoren van de commissarissen X (op 30 juni 2008) en Y (op 18 februari 2009).

Strafwetboek ², hebben de agenten van de VSSE die er kennis van kregen ze niet aangegeven bij de procureur des Konings, zoals nochtans verplicht door artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering ³.

Noot: Het niet toepassen van deze bepaling van het Wetboek van Strafvordering wordt besproken in de besluiten (punt V) van dit rapport.

Vanaf 5 maart 2003 –zonder het schriftelijk akkoord van de administrateur-generaal af te wachten, maar met het mondeling fiat van de hiërarchie van de VSSE en van het VB– onderneemt de technische dienst dan een zogenaamde 'covert action'. Daarbij werden op discrete wijze camera's geplaatst in drie technische lokalen waar af luisterapparatuur was aangetroffen. De camera's moesten aldaar het komen en gaan registreren en een eventuele interventie omtrent deze apparatuur vaststellen. Deze 'valstrik' werd op 7 maart geïnstalleerd en bleef actief tot 19 maart, de dag waarop de krant *Le Figaro* de zaak aan het licht bracht. De interventie van het technisch team van de VSSE duurde tot 21 maart 2003.

Op 7 maart 2003 hebben het hoofd van het VB, een lid van de technische dienst van de VSSE en een lid van het BIPT ⁴ dat daartoe was uitgenodigd, de af luisterapparatuur samen onderzocht. Daar hij ter plaatse niet over het geschikte materieel beschikte, kon de technicus van het BIPT de apparatuur niet onmiddellijk openen.

Op 10 maart 2003 worden de technische capaciteiten van de aangetroffen apparatuur onderzocht in een technisch voertuig van het BIPT op de parking van het Justus Lipsius-gebouw met als doel de zender-ontvanger te lokaliseren. De beeldopnames van de verborgen camera's van de VSSE werden bekeken door de technische dienst en daarna bezorgd aan het VB van de Raad. Deze beelden werden ook bezorgd aan het federaal parket, maar pas nadat de Raad formeel klacht had ingediend (d.w.z. na 15 april 2003).

Nog op 10 maart 2003 ontdekt het VB nog eens drie dozen, die verbonden zijn met de telefooninstallatie van de Franse, de Spaanse en de Duitse delegatie. Als gevolg

² Art. 314bis. §1 "Met gevangenisstraf van zes maanden tot één jaar en met geldboete van tweehonderd frank tot tienduizend frank of met een van die straffen alleen wordt gestraft hij die:

1° ofwel, opzettelijk, met behulp van enig toestel privé-communicatie of -telecommunicatie, waaraan hij niet deelneemt, tijdens de overbrenging ervan, af luistert of doet af luisteren, er kennis van neemt of doet van nemen, opneemt of doet opnemen, zonder de toestemming van alle deelnemers aan die communicatie of telecommunicatie;"

³ Art. 29 Sv. "Iedere gestelde overheid, ieder openbaar officier of ambtenaar die in de uitoefening van zijn ambt kennis krijgt van een misdaad of van een wanbedrijf, is verplicht daarvan dadelijk bericht te geven aan de procureur des Konings bij de rechtbank binnen wier rechtsgebied die misdaad of dat wanbedrijf is gepleegd of de verdachte zou kunnen worden gevonden, en aan die magistraat alle desbetreffende inlichtingen, processen-verbaal en akten te doen toekomen."

⁴ Het Belgisch Instituut voor postdiensten en telecommunicatie (BIPT) is belast met het toezicht op de correcte toepassing van de bestaande reglementering op het gebied van telecommunicatie. Daartoe beschikken sommige ambtenaren van het Instituut over de bevoegdheid van een officier van gerechtelijke politie.

van deze ontdekking beslist het technisch team van de VSSE om extra observatieapparatuur op te stellen in de betrokken lokalen. Aldus stonden drie technische lokalen van de Raad van de EU onder toezicht.

In totaal werden vier af luisterdozen ontdekt die verbonden waren met het vertaalsysteem. Het gaat om zendapparatuur die onder meer toelaat om de gesprekken op te nemen die in de vergaderzalen worden gehouden.

Op 11 maart 2003 worden de betrokken delegaties op de hoogte gebracht van de ontdekking van de zwarte dozen. De Britse, Franse en Duitse inlichtingendiensten organiseren ter plaatse briefings.

Op 12 en 13 maart 2003 halen deze diensten, alsook de Spaanse dienst, de dozen van de af luistersystemen weg.

Op 13 maart 2003 stuurt de VSSE een als 'SECRET'⁵ geclassificeerde nota naar de Eerste Minister, naar de minister van Justitie en naar de minister van Buitenlandse Zaken. Deze nota brengt de ministers op de hoogte van de ontdekking van af luisterapparatuur in de gebouwen van de Raad van de Europese Unie.

Deze brief bevat een chronologie van de feiten waarvan de VSSE kennis had gekregen en brengt de ministers op de hoogte van de medewerking die deze dienst verleende aan het interne onderzoek van het VB, dat werd gevoerd in samenwerking met de inlichtingendiensten van de andere betrokken landen.

In de brief staat ook dat het Kortenberg-gebouw het voorwerp is geweest van een 'sweeping'⁶.

Het Comité heeft geen kennis gekregen van de manier waarop de betrokken ministers op deze nota hebben gereageerd.

Op 18 maart 2003 verstuurt Koen Dassen, administrateur-generaal van de VSSE, een brief naar de adjunct-secretaris-generaal van de Raad van de EU om hem formeel te bevestigen dat zijn dienst ermee instemde "*à prêter son concours dans le cadre d'une enquête de sécurité interne*" "*medewerking [te verlenen] in het kader van een intern veiligheidsonderzoek*" [Vrije vertaling]. De heer Dassen voegt eraan toe: "*Le concours de mes services pourra se faire en étroite liaison et collaboration avec les services des autres Etats membres*". "*De medewerking van mijn diensten kan worden geleverd in*

⁵ Dit hoge classificatieniveau lijkt gerechtvaardigd op het ogenblik waarop de nota werd verstuurd, rekening houdend met de vereiste geheimhouding opdat de lopende operatie tot een goed einde zou kunnen worden gebracht. Volgens het Vast Comité I is dit classificatieniveau vandaag niet langer vereist, gezien de anciënniteit van de feiten en de ruchtbaarheid die de pers er aan heeft gegeven.

⁶ Het woord 'sweeping' moet hier worden begrepen in de betekenis van een grondige controle van een lokaal met behulp van elektronische middelen om zich ervan te vergewissen dat er geen verborgen toestellen voor het af luisteren of intercepteren van telecommunicatie aanwezig zijn. In de brief van de VSSE staat niet welke dienst deze controle heeft uitgevoerd. Heel waarschijnlijk gaat het om de ADIV, zoals we verder zullen zien.

nauw contact en nauwe samenwerking met de diensten van de andere Lidstaten." [Vrije vertaling]

Op 19 maart 2003 kondigt de Franse krant *Le Figaro* aan dat "de Belgische veiligheidsdiensten" telefonische afluisterapparatuur hadden aangetroffen in het Justus Lipsius-gebouw. Dezelfde dag bevestigt de Raad deze informatie in een persbericht. De Belgische en internationale pers herneemt en spit de zaak verder uit in de daaropvolgende dagen.⁷

Dezelfde dag krijgt de technische dienst het bevel zijn 'covert action' af te ronden. Het duurt nog enkele dagen voor de camera's op discrete wijze worden weggehaald. Een inspecteur stelt een geclassificeerd rapport op van de operatie. Deze nota wordt later toegevoegd aan het dossier van het federaal parket.

Pas op dat ogenblik kreeg de sectie 'Contraspionage' van de VSSE o.l.v. commissaris X kennis van de zaak.

Wanneer commissaris X zich tot haar hiërarchie wendt, verneemt ze dat de technische dienst van de VSSE is opgetreden en toezichtapparatuur heeft geplaatst in het Justus Lipsius-gebouw. Rekening houdend met de vertrouwelijkheid van de operatie werd geen enkele andere sectie op de hoogte gebracht.

Commentaar van commissaris Y van de technische sectie : "*Op dergelijke gevoelige acties wordt bovendien de 'need to know' strikt toegepast, wat inhoudt dat andere secties en zelfs leden van de eigen sectie die niet onmiddellijk betrokken zijn, niet op de hoogte worden gebracht zolang de actie niet beëindigd is. Dit is tegelijkertijd de verklaring voor het feit dat de toenmalige sectie 'Contraspionage' slechts op de hoogte gebracht werd op het ogenblik dat de actie reeds beëindigd was. Dit gebruik verklaart eveneens waarom de leden van de technische sectie nadien – behoudens technisch advies op 03/04/2003 – niet meer op de hoogte gehouden werden.*"⁸

Commissaris X verneemt ook dat de zaak nog niet aanhangig is gemaakt bij de analysedienst.

Commentaar van commissaris Y: "Ook de binnendienst was op dat ogenblik nog niet geconsulteerd; dit is niet ongebruikelijk of niet uitzonderlijk gezien de buitendiensten nog maar net met dit dossier aangevangen waren."

Op 19 maart 2003 is commissaris X aanwezig op een vergadering die op initiatief van het VB plaatsvindt in de lokalen van de Raad van de EU.

⁷ Wat de pers erover zegt: de onthulling betreffende de afluisteroperaties door *Le Figaro* zou het onderzoek hebben doen mislukken; P. Bocev en Ph. Gélie, '*Les mystérieuses écoutes téléphoniques de Bruxelles*', 29 maart 2003. Dat is ook de mening van K. Clerix in '*Les services secrets en Belgique, en toute impunité ?*', p. 19, Editions Racine 2006.

⁸ Deze zienswijze wordt door het Comité becommentarieerd in de besluiten van dit rapport (punt VII).

Op 20 maart 2003 wordt een nieuwe nota verzonden naar de Eerste Minister, de minister van Justitie en de minister van Buitenlandse Zaken. Het Vast Comité I heeft geen kopie van deze nota ontvangen. De inhoud van een interne nota van de dienst van 30 juni 2003 lijkt echter sterk overeen te komen met de inhoud van de nota van 20 maart. Het gaat om een samenvatting van de situatie op 20 maart. In de nota staat dat de vier ontdekte af luisterdozen gericht waren tegen de Franse, de Duitse, de Spaanse, de Britse en de Oostenrijkse delegatie. Er wordt bevestigd dat er nog geen enkel gerechtelijk onderzoek is geopend. Deze zaak heeft betrekking op drie aangelegenheden die tot de bevoegdheid van de VSSE behoren: inmenging, spionage en de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel. In de nota staat echter ook dat: *"les insuffisances en personnel et surtout le manque de moyens techniques autorisés par la loi, ne permettent pas à la VSSE de proposer un soutien suffisant. Par voie de conséquence, les services de renseignement de plusieurs autres Etats membres ont été intégrés à l'enquête"*.

"Als gevolg van een tekort aan personeel en vooral van het tekort aan wettelijk toegelaten technische middelen is het voor de VSSE onmogelijk om voldoende ondersteuning te bieden. Bijgevolg werden de inlichtingendiensten van verschillende andere Lidstaten bij het onderzoek betrokken." [vrije vertaling]

De administrateur-generaal van de VSSE waarschuwt: *"ce genre d'affaire peut toujours avoir des conséquences graves surtout si l'on essaie de dégager des responsabilités. D'abord, la réaction boiteuse de la Belgique, en qualité de pays hôte, face à ce genre d'incident lourd; ensuite, le fait que le bâtiment a été remis par la Belgique à l'UE, complètement aménagé, et s'il appert que le matériel d'écoute était placé depuis le début... Bref, tout cela risque de mettre en péril la décision de Nice visant à organiser, à Bruxelles, l'ensemble des sommets européens, et ce, d'abord à cause des insuffisances en matière de protection des personnes et, maintenant aussi, en matière de protection physique des bâtiments et d'enquête. Si la décision de Nice devait être revue, voire si l'UE venait à envisager le déménagement de l'une ou l'autre de ses institutions, les conséquences économiques, directes et indirectes, seraient très graves."*

"Dit soort zaak kan altijd ernstige gevolgen hebben, vooral wanneer men probeert verantwoordelijkheden te leggen. Vooreerst is er de povere reactie van België, als gastland, vis-à-vis een dermate ernstig incident; vervolgens het feit dat het gebouw door België volledig ingericht aan de EU is overgedragen, en er zou blijken dat de af luisterapparatuur er vanaf het begin was geïnstalleerd... Kortom, dit alles kan de beslissing in gevaar brengen die in Nice werd genomen om alle Europese topontmoetingen in Brussel te organiseren, ten eerste wegens de gebrekkige persoonsbescherming en nu ook inzake de fysieke bescherming van de gebouwen en het onderzoek ervan. Indien de beslissing van Nice zou worden herzien of, erger nog, indien de EU zou overwegen om een van haar instellingen te verhuizen, dan zouden de directe en indirecte economische gevolgen heel zwaar wegen." [vrije vertaling]

Het Vast Comité I heeft geen kennis gekregen van de wijze waarop de betrokken ministers op deze nota hebben gereageerd.

Op 25 maart 2003 ontvangt de VSSE een brief waarin de federale procureur haar verzoekt om de bij de brief gevoegde krantenknipsels, die betrekking hebben op

de in het Justus Lipsius-gebouw aangetroffen afluisterapparatuur, te *contextualiseren*. Op dat ogenblik is er nog geen enkele klacht ingediend. Commissaris X verklaart dat hij niet weet welk gevolg er aan deze brief werd gegeven.

Op 27 maart 2003 stelt Anne-Marie Lizin, senator, de volgende vraag aan de minister van Justitie: "*Is de firma NICE ⁹ betrokken bij de uitrusting van het Justus Lipsius-gebouw? Zijn er ook Israëlische ex-militairen onder de eigenaars van de bewuste firma? Welke firma was de aannemer voor de telefooninstallaties in het Justus Lipsius-gebouw?*" ¹⁰

De minister van Binnenlandse Zaken antwoordt als volgt:

- De VSSE was vanaf het begin op de hoogte en volgde de zaak op de voet.
- De apparatuur die in het Justus Lipsius-gebouw was aangetroffen, werd onderzocht om vast te stellen of het mogelijk was er mee af te luisteren: "*Momenteel bestaat er nog geen enkele zekerheid met betrekking tot de telefoonlijnen die kunnen zijn afgeluisterd. Het gaat niet om de telefoonlijnen van het Secretariaat-generaal of van zijn medewerkers en ook niet om de lijnen van andere 'gevoelige' departementen zoals die van het militair personeel.*"

Op 2 april 2003, tijdens een tweede informele vergadering in aanwezigheid van vertegenwoordigers van België, Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Oostenrijk en Spanje, kondigt het hoofd van het VB aan dat de Raad van de Europese Unie officieel klacht zou indienen bij de Belgische gerechtelijke overheden.

Tijdens deze vergadering stellen de Britse, Duitse, Franse en Spaanse vertegenwoordigers hun technische conclusies voor met betrekking tot de apparatuur die in het Justus Lipsius-gebouw was aangetroffen. Het ging wel degelijk om afluisterapparatuur die van op afstand kon worden geactiveerd. Blijkbaar was de apparatuur geïnstalleerd tijdens de constructie van het gebouw. Er wordt niets gezegd over de mogelijke opdrachtgevers van deze installatie. Het VB zet zijn intern onderzoek voort op het niveau van de onderaannemers inzake telefonie. Een aantal preventie- en controlemaatregelen werd getroffen.

Dezelfde dag brengt commissaris X bij haar hiërarchie verslag uit over de inhoud van deze vergadering. Als gevolg van deze nota krijgt zij de opdracht alle beschikbare informatie te verzamelen en daarover "rapporten op te stellen".

Een derde vergadering vindt plaats op 3 april 2003. Daaraan nemen twee leden van het VB van de Raad van de Europese Unie en drie leden van de VSSE deel. Deze vergadering heeft tot doel de resultaten van de vergadering van 2 april met de nationale experts te bespreken en vast te stellen welke punten respectievelijk

⁹ Het gaat om de Israëlische firma die de installaties voor telefoontaps heeft geleverd, in gebruik bij de federale politie.

¹⁰ Belgische Senaat, Mondelinge vraag nr. 2-1292, Annalen nr. 2-279, 27 maart 2003.

moeten worden onderzocht door het VB en de VSSE. Op basis van de beschikbare informatie wordt beslist om het onderzoek te voeren op basis van concrete elementen, veeleer dan te vertrekken van strategische of geopolitieke hypothesen. Het VB stelt dienvolgens een nominatieve lijst op van personen die een perfecte kennis van het gebouw bezitten en die technisch in staat zijn om het ontdekte af luistersysteem te begrijpen en te bedienen.

Na een intern onderzoek te hebben gevoerd en de opnames van de technische dienst te hebben bekeken, bezorgt het VB van de EU aan de VSSE de namen van vier technici die als verdacht worden beschouwd. De vermoedens waren ingegeven door het feit dat de betrokkenen, op 28 februari 2003 aanwezig in het Justus Lipsius-gebouw, toegang hadden tot de vertaalsystemen waarop de zwarte dozen waren aangesloten.

Het VB meldde dat onder hen twee technici een technische opleiding hadden gevolgd bij de firma COMVERSE in Israël. Precies het vertaalsysteem COMVERSE werd geïnstalleerd in het Justus Lipsius-gebouw. Het VB vraagt derhalve de hulp van de VSSE om over te gaan tot een 'screening' van deze vier verdachten ¹¹. Anderzijds vraagt de VSSE aan het VB een lijst op te maken van de firma's die verdacht zouden kunnen zijn.

Bovendien moest de technische dienst contact opnemen met het BIPT om enkele aanvullende technische inlichtingen betreffende het ontdekte af luistersysteem te verkrijgen.

Commissaris X bezorgt haar verslag aan de administrateur-generaal en vraagt zijn goedkeuring betreffende de voorgestelde taakverdeling tussen het VB en de VSSE. Volgens commissaris Y zou de administrateur-generaal dit voorstel mondeling hebben goedgekeurd.

Op 15 april 2003 dient de Raad bij de procureur-generaal van het hof van beroep van Brussel klacht in tegen onbekenden wegens het plaatsen van apparatuur bestemd voor interceptie van het telefoonverkeer in de lokalen waar de Duitse, de Franse, de Britse, de Oostenrijkse en de Spaanse delegatie vergaderen. Ook in Duitsland wordt er een gerechtelijk onderzoek geopend naar dezelfde feiten.

Een intern rapport d.d. 5 mei 2003 van de sectie 'Contraspionage' van de VSSE bevat een samenvatting van de contacten tussen deze sectie en het VB. Er wordt een stand van zaken opgemaakt inzake de controles die zijn verricht met betrekking tot de ontdekte apparatuur. De conclusie luidt dat de installatie, die nauwgezet en op professionele wijze is geplaatst, dateert van 1994 of 1995. De geïnspecteerde landen moeten nog bijkomende technische evaluaties uitvoeren. Dit rapport verwijst op geen enkele wijze naar de *covert action* van de technische dienst in maart 2003.

¹¹ We zullen verder zien dat de VSSE een onderzoek naar deze vier personen heeft gevoerd en dat de resultaten van dat onderzoek op 13 september 2005 ter kennis van de federale magistraat werden gebracht.

Op 16 mei 2003 verstuurt de VSSE een document naar de federale magistraat die met het onderzoek is belast. Wegens de gerechtelijke aard van dit document weigerde de VSSE daarvan kennis te geven aan het Vast Comité I.

Op 13 juni 2003 ontvangt de administrateur-generaal van de VSSE een heel dringende fax waarmee hij op de hoogte wordt gebracht van het feit dat het federaal parket heeft beslist zich te vatten van een dossier betreffende feiten van onwettige telefoontaps binnen de EU. De federale magistraat vraagt de technische bijstand van de VSSE en organiseert op 17 juni 2003 een vergadering op het federaal parket om de samenstelling van het onderzoeksteam en de te volgen strategie te bespreken.

Op 17 juni 2003 zijn commissaris X en twee leden van de ADIV aanwezig op deze vergadering¹², samen met leden van de federale politie.

Op 18 juni 2003 brengt commissaris X bij de directeur Operaties mondeling verslag uit over de vergadering van de vorige dag op het federaal parket. Haar schriftelijk verslag van 18 juli 2003 wordt op 24 juli 2003 verzonden naar de administrateur-generaal. Uit dit verslag komen meer bepaald de volgende punten naar voren:

- Daar de federale magistraat die met het dossier belast is, ziek is, wordt hij tijdelijk door een ander vervangen.
- De magistraat wenst dat een onderzoeksteam wordt samengesteld.
- De declassificatie van de stukken met classificatie 'EU CONFIDENTIAL' moet worden gevraagd aan de adjunct-secretaris-generaal van de Raad van de Europese Unie.
- Aan de VSSE wordt gevraagd een "stand van zaken" (d.i. een samenvatting van haar dossier) op te stellen en "het probleem van de classificatie van de stukken van deze dienst op te lossen". In het proces-verbaal staat dat de (zieke) federale magistraat contact zal opnemen met de administrateur-generaal.

Blijkbaar wordt er geen enkele specifieke vraag gericht aan de vertegenwoordigers van de ADIV.

Commissaris X verklaart dat zij volgend op haar nota van 18 juli 2003 geen enkele instructie heeft gekregen. Zij geeft de volgende verklaring voor het gebrek aan actie vanwege haar hiërarchie: "*Ceci est normal parce que la hiérarchie attendait l'initiative du Parquet fédéral et que ... (un magistrat fédéral) qui remplaçait ... (le magistrat fédéral en charge de l'affaire) voulait d'abord résoudre le problème de la classification et attendre la confirmation de la plainte du Conseil de l'UE*".

¹² Uit het onderzoek dat het Comité ook bij de ADIV heeft gevoerd, blijkt dat deze dienst geen actieve rol in deze zaak heeft gespeeld.

"Dit is normaal omdat de hiërarchie wachtte op het initiatief van het federale parket en omdat ... (een federale magistraat), die de vervanger was van ... (de federale magistraat die met de zaak was belast), eerst het probleem van de classificatie wilde oplossen en wachten op de bevestiging van de klacht van de Raad van de EU." [vrije vertaling]

Intussen was de VSSE wel begonnen met haar onderzoek naar de technici wiens namen door het VB waren meegedeeld.

Op 25 juni 2003 heeft een eerste intern rapport van de sectie betrekking op een van de verdachten. Uit dit rapport blijkt dat de familiale en financiële situatie van de betrokkene nauwgezet werd bestudeerd. Geen enkel element laat toe te besluiten dat hij eventueel betrokken zou zijn bij de onderzochte feiten.

Op 14 juli 2003 stelt de sectie belast met de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel een intern rapport op. Deze als 'vertrouwelijk' geclassificeerde nota brengt verslag uit over de 'onthullingen' van een occasionele informant (O.I.). De sectie meende dat de verklaringen van deze O.I. aannemelijk waren en vroeg een diepgravender onderzoek.

Het spoor dat deze O.I. ter sprake had gebracht, bleek echter niet relevant te zijn en kwam nadien dus niet meer voor in eender welk document van de VSSE. Het Comité is in het ongewisse of bovenstaande informatie aan de gerechtelijke overheden is bezorgd.

Op 2 oktober 2003 laat de Raad in een antwoord op een parlementaire vraag van de Europese volksvertegenwoordiger Johanna Boogerd-Quaak weten dat het gerechtelijk onderzoek lopende is en dat er buiten het persbericht van 19 maart 2003 geen informatie over de zaak kan worden gegeven. De Raad heeft nog altijd niet kunnen uitmaken wie er verantwoordelijk was voor het plaatsen van de elektronische apparatuur die verbonden was met bepaalde telefoonlijnen. De Raad verklaarde ook geen kennis te hebben van andere ontdekkingen van dezelfde aard in andere instellingen van de EU in het verleden. Tot slot kondigde de Raad aan de noodzakelijke maatregelen te hebben getroffen opdat een dergelijke situatie in de toekomst niet meer zou kunnen voorkomen.¹³

Een intern rapport van 16 oktober 2003 maakt een stand van zaken op. Het rapport bevat ook een samenvatting van de inhoud van twee vergaderingen met de leden van het VB op 30 juli en 7 oktober 2003. Het Comité weerhoudt daaruit de onderstaande bijzonder veelzeggende passages:

- « *Le BDS mène l'enquête au sein de l'institution, mais il s'agit d'un véritable travail de fourmi tant la tâche est immense ... Par ailleurs, les membres du BDS nous signalent que cette enquête ne revêt aucun caractère prioritaire aux yeux de la hiérarchie du Conseil* ».

¹³ Antwoord van de Raad op de schriftelijke vraag E-1488/03 van mevr. Johanna Boogerd-Quaak van 2 mei 2003, Publicatieblad nr. 051 E 26/02/2004 blz. 66.

- « *D'emblée, le BDS se pose des questions essentielles : pourquoi le Conseil n'a-t-il pas prévenu tout de suite les autorités judiciaires belges ? Pourquoi s'en être référé aux services des délégations visées ? Pourquoi les différents boîtiers sont-ils emportés à l'étranger par lesdits services ? Qui donne autorisation pour emporter les boîtiers ? ... »*
- *"Het VB voert het onderzoek binnen de instelling, maar het is echt zoeken naar een speld in een hooiberg, zo enorm is de opdracht... Bovendien melden de leden van het VB ons dat dit onderzoek voor de hiërarchie van de Raad in geen geval prioritair is."*
- *"Vanaf het begin stelt het VB zich essentiële vragen: waarom heeft de Raad de Belgische gerechtelijke overheden niet onmiddellijk op de hoogte gebracht? Waarom heeft de Raad een beroep gedaan op de diensten van de geïmporteerde delegaties? Waarom hebben deze diensten de verschillende dozen meegenomen naar het buitenland? Wie heeft de toelating gegeven om deze dozen weg te halen? ..." [vrije vertaling]*

Bovendien vermeldt dit rapport dat het Israëlisch telecommunicatiebedrijf COMVERSE, omgedoopt tot VERINT, "*connue de la documentation du service*" "*bekend [is] in de documentatie van de dienst*"¹⁴. [vrije vertaling]

Daarna lijkt er bij de VSSE niets meer te bewegen gedurende zes maanden.

Op 19 maart 2004 stelt de sectie belast met de georganiseerde misdaad een rapport op over een van de verdachten die een technische opleiding hebben genoten bij de firma COMVERSE in Israël. Dit rapport bevat echter geen belangrijke elementen.

Op 17 juni 2004 is commissaris X aanwezig op een vergadering met een inspecteur van de federale politie. Deze laatste brengt haar op de hoogte van de evolutie van het onderzoek en vraagt haar mondeling een kopie van de documenten waarover de VSSE beschikt in verband met deze zaak (de technische documenten van de dienst en van de buitenlandse diensten, de video-opnames die in maart 2003 werden gemaakt en het rapport van het BIPT). Na de juridische dienst van de VSSE te hebben geraadpleegd, stelt commissaris X voor dat de federale magistraat, conform het protocol van akkoord dat werd gesloten met het College van procureurs-generaal, daartoe een officieel verzoek indient aangezien de gevraagde documenten geïncrimineerd zijn.

¹⁴ Het gaat om de firma die, volgens de gegevens die het VB op 3 april 2003 heeft verstrekt, het vertaalsysteem in het Justus Lipsius-gebouw heeft geïnstalleerd. Het Comité heeft vastgesteld dat de open bronnen op internet inderdaad veel informatie over deze firma bevatten. In juni 2001 wordt deze firma genoemd in meerdere persartikelen die handelen over de infiltratieactie van een netwerk van personen van Israëlische nationaliteit via informaticabedrijven die materieel verkopen aan diverse overheidsinstanties. '*Un réseau d'espions israéliens découvert aux États-Unis*', Intelligence On Line nr. 424 van 23/02/2002 tot 13/03/2002 en nr. 425 van 14/03/2002 tot 27/03/2002 / '*Un réseau d'espionnage israélien démantelé aux États-Unis ?*', Le Monde, 6 maart 2002. Dezelfde beschuldigingen werden in 2002 geuit tegen de firma COMVERSE in Nederland. Brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal - vergaderjaar 2002-2003, 26 november 2002, TK 25 en 28600 VII, nr. 41.

Op 31 augustus 2004 richt de federale politie een officieel verzoek tot informatie aan de VSSE met betrekking tot eventuele spionageactiviteiten van de Israëlische firma VERINT (voorheen COMVERSE). De politie meldt aan de VSSE dat zij van Interpol Washington heeft vernomen dat deze firma in de Verenigde Staten werd vervolgd, meer bepaald wegens feiten van spionage.

In de loop van de maand september 2004 neemt de politie-inspecteur opnieuw contact op met commissaris X. Hij zegt haar dat hij nog steeds niets heeft ontvangen van de VSSE.

Op 6 oktober 2004 stelt commissaris X een nota op ter attentie van de administrateur-generaal om hem kennis te geven van het verzoek van de federale politieambtenaar. Ze deelt mee dat ze voorgesteld heeft dat de federale magistraat een officiële aanvraag zou indienen. Daags nadien komt deze nota retour bij commissaris X, voorzien van de handgeschreven vermelding 'gedaan' van de administrateur-generaal.

Op 7 oktober 2004 stuurt de federale magistraat het volgende verzoek naar de administrateur-generaal van de VSSE: *"Je reviens à votre envoi du 16 mai 2003. Afin d'actualiser mon dossier, puis-je vous demander de bien vouloir me faire parvenir toute nouvelle information dans ce cadre ?"*

"Ik kom terug op uw schrijven van 16 mei 2003. Om mijn dossier te actualiseren, verzoek ik u mij alle nieuwe informatie in verband hiermee te bezorgen." [vrije vertaling]

Commissaris X ontvangt een kopie van dit verzoek en verneemt dat een analist van de binnendienst de opdracht heeft gekregen een antwoord op te stellen.

Tussen 18 oktober 2004 en 27 januari 2005 stuurt commissaris X geregeld interne mails aan de analysedienst om zich te informeren over de opvolging van dit dossier. Ze benadrukt meermaals het dringend karakter van het zenden van een antwoord aan de federale magistraat.

Op 10 januari 2005 schrijft de commissaris: *« Z, de la Police fédérale, en charge du dossier devrait établir un PV de carence si ces documents ne lui parviennent pas via (le magistrat fédéral) et l'image de marque de notre service en serait ternie ».*

"Z, van de federale politie, die met het dossier is belast, zou een proces-verbaal m.b.t. het in gebreke blijven moeten opstellen indien hij deze documenten niet ontvangt via (de federale magistraat) en dit zou het imago van onze dienst besmeuren." [vrije vertaling]

Niettemin gebeurt er niets tot 28 januari 2005.

De vergadering die op 20 december 2004 door het federaal parket was gepland met de VSSE, heeft niet plaatsgevonden.

Op 28 januari 2005 stuurt de VSSE een onvolledig dossier naar de federale magistraat.

Op 31 januari 2005 richt de dienst 'Internationale Betrekkingen' van de VSSE zich tot een Amerikaanse inlichtingendienst met de melding gevat te zijn door een verzoek tot informatie vanwege de federale politie betreffende de eventuele betrokkenheid van de Israëlische firma VERINT (voorheen COMVERSE) bij spionageactiviteiten in het gebouw van de Raad van Europa.

Op 1 februari 2005 verneemt commissaris X van inspecteur Z van de federale politie dat het dossier dat de VSSE op 28 januari 2005 naar de federale magistraat had gestuurd niet de aangekondigde bijlagen bevatte en dat deze laatste daarover bijzonder misnoegd was.

Op 2 februari 2005 stuurt commissaris X een korte chronologie van de acties die ze in dit dossier heeft ondernomen naar de administrateur-generaal. Ze deelt mee dat de ontbrekende stukken diezelfde dag werden teruggevonden en onverwijld naar de federale magistraat zullen worden gestuurd (wat ook is gebeurd) ¹⁵. Commissaris X voegt nog de volgende opmerking toe: « *toute cette énumération a pour but de mettre en lumière la difficulté que nous avons au service extérieur de pouvoir informer valablement nos interlocuteurs (et "clients") de l'état d'avancement d'un dossier. Une telle succession de contre-temps ne peut que nuire à notre image de marque !* » "Deze hele opsomming heeft als doel aan te tonen hoe moeilijk het voor ons in de buitendienst is om onze gesprekspartners (en 'klanten') behoorlijk op de hoogte te brengen van de vorderingen in een dossier. Een dergelijke opeenvolging van tegenslagen kan ons imago slechts schade toebrengen!" [vrije vertaling]

Commissaris X schrijft dit gebrek aan snelheid bij het versturen van informatie ook toe aan het feit dat " *les personnes concernées sont tombées gravement malades.*" "de betrokken personen ernstig ziek zijn geworden". [vrije vertaling]

Commissaris X stelt vervolgens een oplossing voor met als doel de procedures voor interne communicatie binnen de dienst te verbeteren: creëren van een geïnformatiseerd 'situationeel overzicht' met de status van elk dossier vanaf het openen tot het voltooien ervan. Een handgeschreven vermelding in de rand van dit voorstel luidt: " *devrait être possible après l'adaptation du système REDOC, je crois.*" "Zou mogelijk moeten zijn na aanpassing van het REDOC-systeem, geloof ik". ¹⁶ [vrije vertaling]

Op 25 mei 2005 vindt er een vergadering plaats in de lokalen van de VSSE. Twee leden van de federale politie, commissaris X, een van haar medewerkers en een attaché van de analysedienst nemen er aan deel. De inspecteurs van de federale politie geven gevolg aan een kantschrift van een onderzoeksrechter.

¹⁵ Het Comité heeft deze stukken in het dossier van de federale magistraat kunnen raadplegen, maar kon er geen fotokopie van nemen.

¹⁶ Sindsdien werd rekening gehouden met dit voorstel door het creëren van een 'Single Point of Entry', een systeem waar alle post passeert die bij de VSSE binnenkomt.

Volgens het verslag van deze vergadering, opgesteld op 31 mei 2005, vragen de inspecteurs van de federale politie aan de VSSE of zij over inlichtingen beschikt met betrekking tot de Israëlische firma COMVERSE INFOSYS Ltd. Dit is de firma die in 1994 en 1995 het vertaalsysteem heeft geplaatst in het Justus Lipsius-gebouw.

Volgens vele open bronnen, gekend door de VSSE en die het Vast Comité I kon raadplegen, zou de firma COMVERSE INFOSYS Ltd voor 40% eigendom zijn van het Israëlisch ministerie van Binnenlandse Zaken (waaronder de Mossad ressorteert). COMVERSE zou in opspraak gekomen zijn bij afluisteraffaires in de Verenigde Staten en in Nederland, maar zonder ooit door een rechtbank veroordeeld geweest te zijn.

De vraag die de federale politie aan de VSSE stelt, luidt dus als volgt:

- Haar alle niet-geclassificeerde informatie verstrekken die beschikbaar is over de firma COMVERSE INFOSYS Ltd.
- Twee buitenlandse diensten ondervragen over deze firma.

Noot: in het P.V. van deze vergadering wordt buiten COMVERSE geen enkele andere firma genoemd.

In augustus 2005 stelt de dienst 'Contraspionage' twee onderzoeksrapporten op inzake drie van de initiële verdachten die het VB had aangewezen. Deze rapporten bevatten geen belangrijke elementen betreffende de lopende zaak.

Op 13 september 2005 wordt een ontwerp van telex voorgelegd aan commissaris X. Het gaat om een nieuw verzoek tot informatie betreffende de firma VERINT (voorheen COMVERSE), bestemd voor een Amerikaanse inlichtingendienst. De inhoud van dit bericht is onderworpen aan de regel van de derde dienst en de VSSE verklaart ditmaal dat zij haar verzoek verstuurt in het kader van een gerechtelijk onderzoek: "*Please provide us only with information that we can pass on to the Belgian Federal Police*". Een analoog verzoek om informatie werd ook aan de Nederlandse inlichtingendienst gezonden met betrekking tot een mogelijke betrokkenheid van de firma COMVERSE bij taps uitgevoerd ten nadele van de Amerikaanse en Nederlandse politiediensten.

Nog op 13 september 2005 stuurt de administrateur-generaal van de VSSE een rapport van vier pagina's naar de federale magistraat. Dit document bevat een gedetailleerde beschrijving van de delegaties, de lokalen en de telefoonlijnen die werden afgeluisterd. Dit rapport beschrijft ook het resultaat van de verificaties die werden verricht met betrekking tot de vier technici die het VB al op 3 april 2003 als verdachten had aangewezen. Twee van hen hadden een opleiding gekregen bij de firma COMVERSE in Israël en hadden in het bijzonder de aandacht van de dienst getrokken. Er kon echter geen enkel belangrijk element tegen hen worden weerhouden. De VSSE deelt aan de federale magistraat mee dat zij niet verwacht

nog andere informatie betreffende deze zaak te ontvangen, op de inlichtingen na die ze bij de Amerikaanse dienst heeft opgevraagd¹⁷.

De situatie evolueert daarna niet meer tot 22 februari 2006.

Op 22 februari 2006 ontmoeten commissaris X en een analist belast met het wetenschappelijk en economisch potentieel, twee leden van de federale politie om een stand van zaken op te maken in deze zaak. De analist stelt aan de politieambtenaren een rapport voor waaruit blijkt dat de firma COMVERSE zijn naam heeft veranderd in VERINT als gevolg van verdenkingen volgens dewelke de firma banden zou hebben met de Israëlische inlichtingendiensten. Dit document werd naar de onderzoeksrechter verzonden.

Op deze datum heeft ook de Amerikaanse dienst een kort antwoord verstuurd op het verzoek tot informatie vanwege de VSSE: de firma COMVERSE is nooit vervolgd geweest voor feiten van spionage in de Verenigde Staten. De Nederlandse correspondenten hebben het verzoek om informatie vanwege de VSSE niet beantwoord.

Tijdens deze vergadering vragen de leden van de federale politie aan de VSSE om het rapport van september 2005 te declassificeren zodat het aan het gerechtelijk dossier kan worden toegevoegd. De analist van de VSSE antwoordt dat dit verzoek via de geëigende weg zal worden onderzocht. Het Comité heeft geen kennis gekregen van het gevolg dat aan dit verzoek werd voorbehouden.

De laatste documenten die in verband met deze zaak bij de VSSE werden aangetroffen, zijn e-mails die op 28 februari 2006 en 7 maart 2006 werden uitgewisseld tussen de dienst Internationale Betrekkingen, de directeur Operaties en de analysedienst betreffende een geplande ontmoeting met de vertegenwoordiger van de Amerikaanse dienst in België. Er wordt een ontmoeting voorgesteld in de loop van de maand maart 2006.

Commissaris X verklaart dat zij sindsdien geen contact meer heeft gehad met de federale politie in verband met dit dossier.

De geplande ontmoeting met de vertegenwoordiger van de Amerikaanse dienst heeft niet plaats gevonden.

Sindsdien is er geen enkel spoor meer van enige vraag tot bijstand van het federaal parket aan de VSSE.

Op de datum waarop dit rapport wordt goedgekeurd, 31 maart 2010, zijn de resultaten van het gerechtelijk onderzoek nog steeds niet bekend.

¹⁷ ... die ze echter niet heeft gekregen.

IV.2. DE ADIV

In het gerechtelijk dossier van het federaal parket wordt geen enkel document van de ADIV aangetroffen.

Geen enkele sectie van de ADIV kreeg officieel kennis van de gebeurtenissen die in dit rapport worden beschreven. Deze dienst ontving geen enkel officieel verzoek om bijstand. Bijgevolg heeft deze dienst geen enkel initiatief genomen en geen enkel document betreffende deze zaak opgesteld.

In haar brief van 13 maart 2003 aan de Eerste Minister, de minister van Justitie en de minister van Buitenlandse Zaken meldt de VSSE dat zij werd verzocht over te gaan tot de *sweeping* van het Kortenberg-gebouw, maar dat zij niet over de technische middelen noch over de knowhow beschikt om dit soort operatie uit te voeren. In de brief staat niet wie deze *sweeping* heeft uitgevoerd, maar het Vast Comité I vermoedt dat het gaat om leden van de ADIV.

Het gebeurt nochtans dat internationale instellingen die in België gevestigd zijn aan de technische diensten van de ADIV vragen om over te gaan tot een *sweeping* van hun gebouwen. Daar er geen enkel wettelijk kader noch enig officieel protocol bestaat om dergelijke opdrachten te rechtvaardigen, vinden die opdrachten gewoonlijk op officieuze wijze plaats en wordt daarvan geen enkel schriftelijk verslag opgemaakt.

Zo gebeurde het ook in deze zaak. Daar er geen enkel schriftelijk verslag van deze interventie bestaat, is het relaas dat volgt uitsluitend gebaseerd op de verklaringen van de betrokken personen die vandaag nog in dienst zijn bij de ADIV.

In juli en augustus 2003 –d.i. na de ontdekking van het afluistersysteem– heeft een lid van de ADIV een *sweeping* uitgevoerd in het Justus Lipsius-gebouw langs de Kortenberglaan. Bij deze operatie, die op verzoek van de Europese instellingen in de vergaderzalen werd uitgevoerd, werd geen enkel toestel voor clandestien afluisteren gevonden.

Het Vast Comité I betreurt dat de ADIV geen enkel rapport betreffende deze opdracht heeft opgesteld.

Volgens het verslag dat commissaris X van de VSSE heeft opgemaakt, waren twee leden van de ADIV ook aanwezig op de vergadering die het federale parket op 17 juni 2003 organiseerde en waaraan ook leden van de VSSE en van de federale politie deelnamen. In juni en juli 2009 heeft het Comité de betrokkenen daarover verhoord. Beiden verklaren echter dat ze zich niet herinneren te hebben deelgenomen aan een vergadering die handelde over afluisterapparatuur die was aangetroffen in het Justus Lipsius-gebouw.

Gelet op deze elementen kan het Vast Comité I enkel besluiten dat de ADIV op geen enkele andere wijze betrokken was bij het onderzoek dat naar deze zaak werd gevoerd.

V. BESLUITEN

Het Vast Comité I is van mening dat het niet over alle vereiste beoordelingselementen beschikt om een objectieve evaluatie te kunnen maken van de interventie van de Belgische inlichtingendiensten in deze zaak van spionage op de zetel van de Raad van de Europese Unie in Brussel.

Het Vast Comité I weet immers niet:

- welke houding de Europese overheden in dit dossier hebben aangenomen;
- wat de houding was van de officiële delegaties van wie de lokalen en telefoonlijnen werden afgeluisterd;
- welke acties de inlichtingendiensten van de Europese landen die het voorwerp waren van de af luisteroperaties hebben ondernomen;
- hoe de Belgische ministers die door de VSSE van de zaak op de hoogte werden gebracht, hebben gereageerd en welke maatregelen zij hebben getroffen;
- welke instructies de toenmalige administrateur-generaal heeft gegeven met betrekking tot het behandelen van deze zaak;
- welke de afloop is van het lopende gerechtelijk onderzoek.

Het Vast Comité I betreurt in het bijzonder dat de heer Koen Dassen, voormalig administrateur-generaal van de VSSE, die werd uitgenodigd om over deze zaak te getuigen, aan het Comité heeft laten weten dat hij van mening was dat hij geen uitleg kon verstrekken die nuttig kon zijn in het kader van dit onderzoek.

Het Vast Comité I betreurt ook dat de VSSE, die zich beroept op de gerechtelijke aard van haar interventie, zo terughoudend is geweest om meer toelichting te geven bij deze zaak en zo lang heeft gewacht om essentiële documenten te bezorgen.

Hoewel het niet in staat is om een algemene beoordeling te maken van het optreden (of het gebrek daaraan) van de Belgische inlichtingendiensten in het kader van deze zaak, veroorlooft het Vast Comité I zich niettemin om de onderstaande elementen naar voren te brengen en ze te becommentariëren.

Met betrekking tot de technische (en informele) interventie van de ADIV op de zetel van de EU, stelt het Vast Comité vast dat er een beroep werd gedaan op deze dienst omdat de VSSE de opdracht zelf niet kon uitvoeren bij gebrek aan de vereiste technische knowhow. In verband hiermee betreurt het Comité dat de ADIV geen enkel rapport van deze operatie heeft opgesteld.

Het Comité is van mening dat de VSSE een juiste beoordeling heeft gemaakt van het belang van deze afliuisteraffaire in de schoot van een internationale instelling gehuisvest in België evenals van de mogelijke diplomatieke repercussies op de positie van ons land in het Europese kader. De administrateur-generaal van de VSSE heeft de Eerste Minister en de ministers van Justitie en Buitenlandse Zaken hiervan op 20 maart 2003 duidelijk op de hoogte gebracht.

Het Comité kan echter niet stellen dat de VSSE in deze zaak blijk heeft gegeven van volledige efficiëntie.

Blijkbaar is deze zaak op vrij informele en nogal ordeloze wijze behandeld, zonder gestructureerd actieplan. Terwijl ten minste zeven secties bij dit dossier betrokken waren, blijkt niemand bij de VSSE zich werkelijk te hebben belast met de coördinatie en de opvolging van de evolutie van dit dossier. De VSSE heeft het Comité niet op de hoogte gebracht van de feedback die zij gebeurlijk vanwege andere instanties ontving als gevolg van haar optreden in dit dossier.

De technische dienst van de VSSE was nochtans de eerste die door het VB van de EU op de hoogte werd gebracht van deze zaak. Diezelfde dienst was ook de eerste die in maart 2003 een observatie verrichtte in het kader van deze zaak.

De sectie 'Contraspionage' werd pas later op de hoogte gebracht door de directie, d.w.z. nadat de pers ruchtbaarheid aan de zaak had gegeven. Vóór oktober 2004 is er in dit dossier geen enkel spoor van een interventie van de analysedienst.

Gelet op de clandestiene aard van de apparatuur die in de lokalen van de Raad van de Europese Unie werd aangetroffen en op het feit dat dit systeem duidelijk is bestemd voor spionagedoeleinden, meent het Comité dat zowel de sectie 'Contraspionage' van de buitendiensten als de analysedienst van de VSSE onmiddellijk na de ontdekking kennis hadden moeten krijgen van de feiten. Het Comité is verwonderd dat een heel restrictieve interpretatie van het principe '*need to know*' binnen de dienst ertoe heeft geleid dat de bevoegde sectie niet onmiddellijk bij de zaak betrokken werd.

Met betrekking tot het feit dat de VSSE artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering niet onmiddellijk heeft toegepast, werd aan het Vast Comité I verklaard dat de gerechtelijke overheden niet onmiddellijk werden verwittigd op uitdrukkelijk verzoek van de Europese instanties.

Het Comité heeft zich al vragen gesteld bij het nut en de opportuniteit van deze absolute aangifteverplichting. In zijn activiteitenverslag 2004 pleitte het Comité voor een soepeler reglementering die het mogelijk zou maken de meest geschikte weg (gerechtelijke weg of inlichtingen) te kiezen opdat een inlichtingendienst zijn werk zou kunnen voortzetten.

Meer dan zes en een half jaar na de ontdekking van het afluistersysteem in het Justus Lipsius-gebouw, is het onderzoek van het federaal parket nog steeds niet afgerond en is het resultaat ervan nog steeds niet bekend.

Nog uit enig document, aangeleverd door de VSSE, noch uit enige verklaring van haar personeelsleden, blijkt hoe de betrokken ministers hebben gereageerd op de informatie die ze in maart 2003 over deze zaak hebben gekregen.

Evenzo blijkt uit geen enkel document aangeleverd door de VSSE en uit geen enkele verklaring van haar personeelsleden dat de betrokken ministers na 20 maart 2003 op de hoogte werden gehouden van de ontwikkelingen in het onderzoek.

Tot slot is het Vast Comité I van mening dat deze zaak de pertinentie illustreert van de talrijke verwittigingen vanwege de inlichtingendiensten betreffende de noodzaak om de informatiesystemen te beschermen tegen intercepties en/of cyberaanvallen van vreemde afkomst. Het Vast Comité I verwijst hier ook naar de besluiten van het onderzoek dat met betrekking tot dit thema werd gevoerd ¹⁸.

VI. AANBEVELINGEN

Het Vast Comité I beveelt aan dat de VSSE en de in Brussel gevestigde Europese instellingen een protocol van akkoord sluiten om te bepalen welke de beste manieren van samenwerking en informatie-uitwisseling tussen deze instanties zijn.

Het Comité herhaalt ook zijn aanbeveling, die al talloze malen werd geformuleerd, om aan de VSSE en de ADIV voldoende menselijke, technische en wettelijke middelen toe te kennen opdat deze diensten hun opdrachten op efficiënte wijze zouden kunnen vervullen. De aanwezigheid op Belgisch grondgebied van internationale instellingen zoals de NAVO, SHAPE en de Europese Unie maakt van ons land een bevoorrecht doelwit van internationale spionage. Als gevolg van deze situatie is het noodzakelijk dat België beschikt over efficiënte en goed werkende contraspionagediensten.

Voor het Vast Comité I toont deze zaak nog maar eens aan dat het absoluut noodzakelijk is om rekening te houden met de talloze verwittigingen van de inlichtingendiensten betreffende de noodzaak om kritische informatiesystemen te beschermen tegen intercepties en/of cyberaanvallen van vreemde afkomst. Het Comité beveelt dus aan dat de grootste voorzichtigheid geboden is in de keuze van leveranciers en van beveiligde technische apparatuur die noodzakelijk is om gevoelige en geclassificeerde informatie te verwerken, meer bepaald in verband

¹⁸ Onderzoek naar de manier waarop de Belgische inlichtingendiensten de noodzaak zien om de informatiesystemen te beschermen tegen intercepties en cyberaanvallen van vreemde afkomst.

met de toekomstige toepassing van de nieuwe methoden voor het inwinnen van gegevens van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Het Vast Comité I is van mening dat het zelf niet beschikt over een belangrijk onderzoeksmiddel indien het een voormalig hoge verantwoordelijke van een inlichtingendienst er niet toe kan verplichten onder ede te getuigen over een onderzoek waarvoor hij verantwoordelijk was toen hij in functie was.

Het Vast Comité I beveelt dus een aanpassing aan van het 3de lid van § 4 van artikel 48 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten en op het coördinatieorgaan van de dreigingsanalyse.

VII. REACTIES OP HET ONTWERP VAN RAPPORT

Met een schrijven van 14 december 2009 heeft het Vast Comité I het ontwerp van dit rapport ter onderzoek voorgelegd aan de twee betrokken inlichtingendiensten en aan de federale procureur.

Het Comité heeft de inlichtingendiensten gevraagd de opmerkingen te formuleren die zij noodzakelijk achtten om:

- hun fouten of eventuele benaderingen te verbeteren,
- eventuele bijkomende informatie te verstrekken,
- de passages aan te duiden die volgens hen in geen geval konden worden gedeclassificeerd, maar met uitleg over de redenen waarom de bewuste informatie geclassificeerd moest blijven.

Het Comité heeft aan de federale procureur gevraagd om zijn opmerkingen te formuleren uit bezorgdheid om de bescherming van het onderzoeksgeheim.

VII.1. REACTIE VAN DE ADIV

Met een brief van 7 januari 2010 liet de ADIV aan het Comité weten geen opmerkingen te hebben over het ontwerp van rapport.

VII.2. REACTIE VAN DE VSSE

De VSSE heeft haar opmerkingen meegedeeld op 28 januari 2010.

De VSSE heeft geen enkele opmerking ten gronde over het document geformuleerd. Ze heeft een aantal bijkomende passages van het rapport aangeduid die volgens haar geclassificeerd moesten blijven, met opgave van de redenen daarvoor.

De VSSE heeft ook enige verduidelijking gegeven bij haar interventies zoals ze in het ontwerp van rapport worden beschreven.

De VSSE heeft aan het Comité ook laten weten dat ze al contacten had gelegd met de Europese instellingen met het oog op het sluiten van een protocol van akkoord, maar dat de Raad noch de Commissie daaraan gevolg had gegeven.

VII.3. REACTIES VAN DE FEDERALE PROCUREUR

De federale procureur heeft zijn opmerkingen meegedeeld op 12 januari 2010.

Volgens hem bevatten twee passages in het ontwerp van rapport informatie die afkomstig is uit het gerechtelijk onderzoek en moesten deze worden geschrapt om het onderzoeksgeheim niet te schenden.

De federale procureur heeft ook de manier betwist waarop sommige van zijn woorden werden weergegeven in het ontwerp van rapport.

VII.4. REACTIE VAN HET VAST COMITÉ I

Het Vast Comité I heeft rekening gehouden met de opmerkingen van de voornoemde instanties bij het opstellen van dit definitieve rapport.

-- -- --